

СЕКЦІЯ 1. НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

ГАВЛОВСЬКА Н.І.

доктор економічних наук, доцент,

РУДНІЧЕНКО Є.М.

доктор економічних наук, доцент,

РУДНІЧЕНКО М.М.

Хмельницький національний університет

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Сучасний стан економічного розвитку України має досить суперечливий характер: з одного боку – наявність значного кола проблем, пов'язаних із загостренням світової економічної кризи, нестабільністю у внутрішньополітичній, енергетичній та інших сферах, а з іншого – певні досягнення та позитивні зрушення завдяки адміністративній реформі, реформам у сфері оподаткування тощо. За таких умов одним із ключових завдань на рівні держави є забезпечення національної безпеки на всіх рівнях (безпека особи, суспільства, держави). Складність та чисельність функціональних сфер, у яких відбувається розвиток параметрів безпеки, а також наявність системи взаємозв'язків між ними, зумовлюють розвиток цілісної системи національної безпеки, що забезпечується державою як координатором соціально-економічних процесів і явищ у суспільстві, її економічним центром [3, с. 28].

Однією з ключових сфер національної безпеки є економічна безпека держави. Необхідність поглибленого дослідження проблем економічної безпеки держави зумовлена характером практичних завдань, які вирішує країна в умовах транзитивної економіки, коли ринкові відносини формуються в умовах підвищення внутрішніх та зовнішніх ризиків, швидкого зростання дестабілізуючих чинників, деіндустріалізації економіки, згорання інвестиційної діяльності, поширення тіньової економіки тощо [3, с. 29].

Детальне дослідження будь-якого явища чи категорії практично неможливо здійснити без використання історичного аналізу. Не є винятком і категорія «економічна безпека». Вважається, що вперше термін «економічна безпека» вжито в роки «великої депресії» у США. 29 червня 1934 року, згідно з указом 32-го президента Сполучених Штатів Америки Франкліна Рузвельта, створено перший Федеральний комітет з економічної безпеки, який очолив міністр праці Френсіс Перкінс. Новостворений комітет займався «економічною

безпекою» окремих осіб (individuals) [12], а його першочерговими завданнями стали питання нормалізації і стабілізації соціальної ситуації в країні, розробки законодавства про державне пенсійне забезпечення та соціальне страхування безробітних. Однак це не означало виділення «економічної безпеки» в особливу концепцію. Створений Рузвельтом комітет займався економічною безпекою окремих осіб (individuals) [11], в першу чергу, боротьбою з безробіттям. Не випадково головою комітету став міністр праці.

Слід зазначити, що поняття «економічна безпека» в англійських країнах досі використовується переважно в цьому первісному сенсі як захищеність приватних осіб і домогосподарств від різкого погіршення фінансового становища [10]. Щоб подолати наслідки світової кризи і відновити економічний розвиток США, був прийнятий закон про економічну безпеку (The Economic Security Act of 1935) [5, с. 47]. В офіційних документах США вираз «економічна безпека» щодо держави в цілому (на відміну від приватних осіб і домогосподарств) практично не вживається. За словами Ф. Рузвельта, «справжня особиста свобода неможлива без економічної безпеки і незалежності» [9, с. 77].

Стосовно виділення економічної безпеки у галузі економічних наук, то тут доцільно навести хронологію визначення сутності економічної безпеки (табл. 1).

Таблиця 1 – Хронологія визначення сутності економічної безпеки

Період	Сутнісні ознаки економічної безпеки
1934 р.	Перше тлумачення економічної безпеки як сукупності умов, що надійно забезпечують національний суверенітет, захист стратегічних інтересів і повноцінний розвиток суспільства, життя та здоров'я усіх його громадян
1940-1960 рр.	Характеризується створенням міжнародних асоціацій забезпечення міжнародної економічної безпеки розвинених країн світу, зокрема: Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку. Міжнародної асоціації розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародного центру з регулювання інвестиційних спорів, Організації країн-експортерів нафти. У цьому випадку виділявся паливно-енергетичний сектор економіки та зосереджувалась увага розвинених країн світу на їх інтеграції та недопущенні паливної кризи
1970 р.	Президент Р. Ніксон створив Раду з міжнародної економічної політики з причини зростання інфляції через війну у В'єтнамі. Термін «економічна безпека» став розглядатися як найважливіша складова національної безпеки і досить швидко набув поширення у розвинених країнах світу. Саме тоді, відстоюючи реалістичну оцінку ситуації, міжнародної обстановки, представники, насамперед, країн Західної Європи виступили за широке використання економічних методів забезпечення національної безпеки

Період	Сутнісні ознаки економічної безпеки
1973–1975 рр.	Проводилися «Наради з безпеки і співробітництва в Європі», які названі згодом «Гельсінські угоди» та створені з ініціативи СРСР і соціалістичних держав Європи. У ході проведених форумів були прийняті заходи із зміцнення економічної безпеки в Європі. Серед учасників налічувалося 33 європейських держави, США і Канада. Нарада проходила в три етапи і завершилася підписанням Заключного акта Наради з безпеки і співробітництва в Європі
1970-1979 рр.	Ототожнення із захистом комерційної таємниці підприємства
1984 р.	Перше наукове обґрунтування поняття «економіка безпеки»
1985 р.	Термін «економічна безпека» став офіційним. Цілі забезпечення економічної безпеки задекларовано як такі, що мають слугувати цілям соціально-економічного розвитку та прогресу
1990 р.	Економічна безпека розглядається як елемент захисту національних економік різних країн
1991 р.	Відбулася зміна курсу країн колишнього Радянського Союзу на формування ринкової системи господарювання. Економічна безпека держав акцентувалась на збереженні їх економічної незалежності. Запропоновано поняття безпеки політично-економічної діяльності
1993-1994 рр.	Пострадянськими державами було прийнято низку державних нормативно-правових актів з питань забезпечення національної економічної безпеки. У цей період відбулося формування механізму забезпечення життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави від внутрішніх і зовнішніх загроз
1994 р.	Розгляд скрізь призму внутрішніх та зовнішніх чинників, вплив яких на економічну безпеку може бути суттєвим
1995-1999 рр.	Протистояння загрозам
1997 р.	Поява сукупності нових сутнісних ознак: мінімізація втрат і збереження контролю над власністю – доміанти забезпечення економічної безпеки; запобігання внутрішнім і зовнішнім загрозам; започаткування ресурсного підходу до забезпечення економічної безпеки
1998 р.	Перші дослідження економічної безпеки як керованої системи
1999 р.	Початок досліджень соціально-економічної безпеки регіону
2000 р.	Захист потенціалу підприємства від економічних загроз
2000-2001 рр.	Поява досліджень функціональних складових економічної безпеки
із 2002 р. до сьогодні	Економічна безпека починає розглядатися як міра гармонізації інтересів підприємства з інтересами суб'єктів внутрішнього та зовнішнього середовища в часі та просторі

Джерело: систематизовано автором на підставі опрацювання наукових джерел [1, с. 17-18; 2, с. 311-312; 4, с. 43; 6, с. 8-9; 7; 13].

З 2000 року питання економічної безпеки почали активно досліджуватися вітчизняними вченими, хоча певні напрацювання щодо зазначеної проблематики були і до того. Переважна більшість дослідників виділяють економічну безпеку держави, регіону, підприємства.

Аналіз існуючих визначень сутності економічної безпеки держави дозволяють виділити кілька підходів, а саме:

- 1) стійкісний підхід – характеризує здатність держави зберігати стійкість;
- 2) захисний підхід – основою даного підходу є захищеність держави або національних економічних інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз;
- 3) еволюційний підхід – полягає у розвитку і зміні держави;
- 4) конкурентний підхід – у межах підходу увагу акцентовано на забезпечення належного рівня конкурентоспроможності національної економіки в умовах глобальної конкуренції.

Згідно Наказу Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» виділяють наступні складові економічної безпеки: виробничу, демографічну, енергетичну, зовнішньоекономічну, інвестиційно-інноваційну, макроекономічну, продовольчу, соціальну, фінансову [8].

Економічну безпеку держави не варто розглядати відокремлено, оскільки економічна безпека регіонів та економічна безпека суб'єктів тісно пов'язані. Адже держава через відповідні органи, прийняті законодавчі акти, економічну політику тощо створює умови для функціонування суб'єктів господарювання. Окрім того, економічна безпека держави та регіону залежить від економічної безпеки суб'єктів господарювання, які створюють робочі місця, сплачують податки в місцевий та державний бюджети тощо.

Список використаних джерел

1. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення: монографія. Львів: Арал, 2008. 384 с.

2. Голюков І. В. Сутність та еволюція поняття економічна безпека. *Проблеми економіки*. 2014. № 1. С. 309–314. URL: http://www.problecon.com/pdf/2014/1_0/309_314.pdf (дата звернення: 25.05.2018).

3. Кириленко В. І. Інвестиційна складова економічної безпеки: монографія. Київ: КНЕУ, 2005. 226 с.

4. Ляшенко О. М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства: монографія. Луганськ: СНУ ім. В. Даля, 2011. 400 с.

5. Мекшун Л. М. Сутність та рівні економічної безпеки. *Імперативи розвитку у суспільно-економічних системах в умовах глобалізації*: тези доп. V між-нар. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 7–8 червня 2013 р.). Чернігів: ЧДІЕУ, 2013. С. 47–48. URL: http://www.irbis-nbuiv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuiv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ecfor_2013_3_5.pdf (дата звернення: 25.05.2018).
6. Отенко І. П., Іващенко Г. А., Воронков Д. К. Економічна безпека підприємства: навч. посібник. Харків: ХНЕУ, 2012. 256 с.
7. Поняття економічної безпеки. URL: http://www.superinf.ru/view_helpstud.php?id=543 (дата звернення: 25.05.2018).
8. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277. URL: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm (дата звернення: 25.05.2018).
9. Фомин А. Мировой бизнес и политическая власть. *Экономическая безопасность государства*. 2010. Т. 8. № 3 (24). С. 71–79.
10. Фомин А. Экономическая безопасность государства. *Международные процессы*. 2010. № 3 (24). Т. 8. URL: <http://www.intertrends.ru/twenty-four/012.htm#note1> (дата звернення: 25.05.2018).
11. Executive Order Establishing the Committee on Economic Security and the Advisory Council on Economic Security: Executive Order No. 6757 June 29, 1934. *Social Security: Official Social Security Website*. URL: <http://www.ssa.gov/history/reports/ces/cesbookapen13.html> (Last of access: 25.05.2018).
12. Geschka H., Hammer R. Die szenario-technik in der strategischen Unternehmensplanung, in: *strategische unternehmungs-fuehrung*. Heidelberg: D. Hahn, B. Taylor, Aufl, 1992. 311 s.
13. Memorandum Establishing the Council on International Eco-nomic Policy. URL: www/presidence.ucsb.edu/ws/index.php&pid=3021 (Last of access: 25.05.2018).